

KAPAK KONUSU

LEONARDO DA VİNCİ: BİR RÖNESANS DÂHİSİ

*Melek DOSAY GÖKDOĞAN**

*Bedia YAYLA***

Özet

Rönesans dâhilerinden Leonardo da Vinci'nin genel olarak tanıtıldığı bu yazıda, sanatkârın resimlerinin yanı sıra, anatomist ve mühendis olarak tasarladıkları ve gerçekleştirdiklerinden de bahsedilmektedir. İlginç bir kişilik olarak da Vinci'nin çocukluğundan itibaren yaşamının dönüm noktalarında karşılaştığı kişiler ve karakterine onların etkisi, ilişkileri vs. üzerinde de durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Leonardo da Vinci, Rönesans

Abstract

This paper is about Leonardo da Vinci who was a brilliant Renaissance man. It is mentioned that his paintings as well as anatomical and technological ideas and designs which were creations of a great genius. Moreover it is discussed the influence of person come across in turning point of his life time on his character.

Keywords: Leonardo da Vinci, Renaissance

Leonardo da Vinci, 1452 yılının 15 Nisan Cumartesi günü, gece saat üçte İtalya'nın Floransa kentinin Vinci köyünde dünyaya geldi. Leonardo, Vinci köyünün kilise okuluna çok ender gitmiş; ilk bilgilerini, dedesi ve amcasının gözetiminde onların anlattıklarından edinmiştir. Zihnini, başkalarının güzellikleri ile değil, kendi keşfi olan bilgilerle bezemişti.

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilim Tarihi Anabilim Dalı.

** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü

Çocukluktan çıkarken Floransa'ya taşınmışlar, Leonardo'nun buradaki günleri, gramer kitabı ve flüt ile geçmiş ve bu arada astronom ve fizikçi Toskanelli Leonardo'ya bildiklerini aktarmıştı.

Bu arada ekonomik sarsıntı geçirmiş olan Floransa'da ticaret yeniden canlanıyordu. Donatello gibi çoğu sanatçı, burada yaşıyor ve çalışıyordu. Bizanslı Georgios Gemistos Plethon, Platon Akademisi'ni kuruyor; Mediciler'den Cosimo'nun şehre davet ettiği bilginler de burada toplanıyorlardı. İşte Leonardo, böyle bir dönemde Floransa'daydı ve bu havayı solumuştu. Sanatçıların işliklerinde dolaşiyor, deneyiminin ürünü olan bilgilere dayanarak hocasının öğrettiği Aristoteles öğretilerine karşı çıkıyor, hayvanlar ve bitkiler üzerine araştırmalar yürütüyor ve çizimler yapıyordu. Bu sıralarda Cosimo'nun desteği ile ressam, dindışı konuları içeren kitaplar için çizimler yapıyorlardı. Fakat 1464 yılında Cosimo'nun ölüm haberi ile ayaklanma çanları çalmaya ve huzursuzluklar çıkmaya başladı.

Verrocchio Usta'ya akıl danışmaya giden Leonardo'nun babası, yanında Leonardo'nun yaptığı çizimleri götürmüş ve ona göstermişti ki bu an Vinci için dönüm noktası olmuştur. Böylece, Leonardo, noterlik yerine araştırma, inceleme ve kendi bilgisini kendisinin edinebileceği bir yola girer; çünkü Verrocchio onu yanına alır. 1469 yılında dedesinin öldüğü sırada Leonardo çıraklık dönemini tamamlamış ve Maestro Andrea'dan özel dersler almaya başlamıştı. Santa Maria del Fiore Katedrali için yapılan yaldızlı bakır topun yapımında Vinci'de rol almıştı. Bu sırada topu kaldırmak için kullanılan her şey, Leonardo'yu etkilemiş ve onu hayrete düşüren her şeyi not etmişti.

İşlikten ayrılmaya karar veren Leonardo'nun bu işlikten ayrıldıktan sonra üstlendiği ilk iş, Portekiz kralı için kapı süsüdür. Bu süs için hazırladığı eskizde, Âdem ile Havva'yı betimlediği söylenir. Fakat bu eskiz ve Medusa Başı, kaybolmuştur. Vazolu Meryem tablosu için Leonardo, içinde birkaç çiçek bulunan su dolu bir vazo çizdi. Vazoyu olağanüstü bir gerçeklikle çizmesinin yanı sıra, çiçeklerin üzerindeki çiy tanelerini bile resme yansıtmişti. Onun için, "ressam yalnız olmalı, gördüklerini gözden geçirmeli ve kendi kendisiyle konuşmalıdır... Akıl olmadan, kendi deneyimine dayanarak ve gözüyle gördüklerine göre çizen ressam, karşısına koyulmuş her şeyi taklit eden ama hiçbiri hakkında bilgisi olmayan ayna gibidir. Biz bilgi arıyoruz, çünkü yalnızca bilgi sayesinde nesnelere ilişkin kesinliğe ulaşabiliriz." (Nardini, 2009, s. 33 ve 44) Meryem'e Müjde, Çiçekli Madonna eserleri, da Vinci'nin tamamlanmış diğer eserleri arasındadır, fakat tamamlayamamış ya da tamamlamamış olduğu birçok çalışması da mevcuttur. Her zaman aynı kaygıyı duyan Leonardo, gerçek ressam olabilmek için sonuçların peşinden değil, nedenlerin peşinde koşmuştur.

Müzik, büyü, simya, matematik gibi nedenlere ulaşabileceği alanlarda bilgi sahibi olmak için çabalamıştır.

Leonardo, resim ve heykel çalışmaları için insan ve hayvan bedenlerini inceleme ihtiyacı duymuştu. Böylece yöneldiği anatomi çalışmalarına ara vermeden matematik ve geometri çalışmalarına da geçer ve ayrıca mekanik ve hidrolik araştırmaları da söz konusudur. Bunların yanında madenbilim, hayvanbilim, botanik ve gökbilim de araştırma alanlarını oluşturmuştur. Ayrıca Leonardo, simya ile ilgili Yahudi bilginler ile ilişki kurmuştur; bunlar arasında hekim ve müzisyen Gerolamo Amazzi, nefesli çalgılar yapımcısı Bastiano Foresi de bulunuyordu. Vinci, Lorenzo ve Giuliano de Medici'nin düzenlediği toplantılara da katılmıştır. Ve tüm araştırmalarının ve katıldığı toplantıların sonucunda Leonardo, aradığı şeye, yani ana nedene (ilk devindiriciye) ulaştı.

1484 yılı ile 1485 yılı arasında Milano'da elli binden fazla insan veba salgını nedeniyle öldü. 16 Mart 1485 yılında bir güneş tutulması gerçekleşti ve Leonardo notlarında "tutulmuş güneş, göze zarar vermeden nasıl izlenir" (Nicholl, İstanbul, s. 270) diye sordu ve delinmiş olan bir kâğıtla güneşi izleyerek cevabını verdi. Ayrıca bu sıralarda Leonardo, Latince çalışmaya başladı; böylece Vinci bir Latince-İtalyanca sözlük hazırladı. Fakat onun için kendi dili daha kutsaldı: "Anadilimde öyle çok sözcük var ki, aklımdaki fikirleri dile getirmek için sözcük kıtlığı çekmekten değil, olup bitenleri yeterince anlayamadığımdan yakınabilirim ancak." (Nicholl, İstanbul, s. 71) Ayrıca Ortaçağ yapıtlarını da incelemiş ve 1496 yılından itibaren Eukleides'in geometrisiyle ilgilenmiştir. Ele geçen kayıtlar da Vinci'nin Eukleides'in Elementler eseri üzerinde çalıştığını gösteriyor; söz konusu kayıtlardan yola çıkılarak bu çalışmaların kişisel öğrenim amaçlı olduğu söylenebilir. Luca Pacioli, da Vinci'ye bu çalışmalarında destek vermiş ve çalışmalarını kolaylaştırmıştır. Vinci, Codex Atlanticus'ta "eğri kenarlı yüzeylerin dörtgenleştirilmesine ilişkin örnekler içeren" bir kitap yazmak istediğini belirtmiştir. "Dörtgenleştirme, geometrik yüzeylere ilişkin bütün çalışmaların nihai amacıdır. Her yüzey, ister eğri, ister düz çizgilerle çevrili olsun, dörtgenleştirilmeyi bekler. Eğri çizgili olanları hakkında bilgi az olduğundan, yeni bir bilimsel yaklaşımla, yeni bilgileri açığa çıkaran çeşitli kurallarla bu konuda bilgi vermeye çalıştım. Bu, eğri çizgili birçok yüzeyin özlü olarak dörtgenleştirildiği -dörtgenleştirme geometri biliminin nihai amacıdır- yapıtta aşama aşama gözler önüne serilecektir." (Vinci, İstanbul, s. 259).

1488 yılında usta Andrea del Verrocchio, 1492 yılında da Lorenzo ölmüştü. Ayrıca Papa VIII. Innocentius ölmüş ve yerine VI. Alexander getirilmişti. Ve bu sırada Ludovico il Moro, ortalığı karıştırmak için planları

üzerinde çalışıyordu. 12 Ekim 1492 günü Colomb, Haiti ve Küba'ya ayak basmış ve Mart 1493 yılında geri dönmüştü. Leonardo ise tüm bunlardan uzakta büyü ve simya ile ilgileniyor ve şunları anlatıyordu: "... Ama büyü-cülük, simyadan çok daha fazla eleştiriyi hak eder, çünkü kendine benzer olan -yani yalan- dışında hiçbir şey ortaya koyamaz. Bu, simyada olmaz: Simya, doğanın ürettiği yalın öğelerle iş görür; doğa, onun işlevini görmez, çünkü insanın elleri aracılığıyla yaptığı (bu uğraş sırasında, camı, vb üretmiştir insan), yapabileceği organik araçlar yoktur doğada. Büyücüler, bir sürü kitap yazmış, büyülerin ve tinlerin etki gücü olduğunu, dilleri olmaksızın konuştuklarını, organik bir yapıdan/bedenden yoksun oldukları halde konuştuklarını, çok büyük ağırlıkları taşıdıklarını, fırtınalar estirip yağmurlar yağdırdıklarını ve insanları kedilere, kurtlara ve başka hayvanlara dönüştürdüklerini öne sürmüşlerdir..." (Vinci, İstanbul, s. 150).

Leonardo için "... tin gözle görünmez, cisimsel değildir; öğeler arasında cisimsel olmayan şeyler yoktur; çünkü nerede cisim yoksa orası boşluktur ve öğelerde boşluk olmaz, olsa hemen öge tarafından doldurulurdu. 'Bedene eklenmiş bir gizilgüçtür, çünkü kendi başına var olamaz ve bir yerden bir yere herhangi bir biçimde hareket edemez.' Kendi başına var olur diyecek olursan, öğelerin içinde olamaz bu, çünkü tin cisimsiz nicelik ise, bu niceliğe boşluk denir, oysa doğada boşluk yoktur; bir boşluk oluşsa bile, boşluğun oluştuğu öğenin çöküşüyle o boşluk hemen doldurulurdu. Öyleyse ağırlığın tanımından (ki o tanım şudur: 'Ağırlık, bir öğenin bir başka öğeye doğru çekilmesi ya da itilmesiyle oluşan ilineksel bir güçtür') şu sonuç çıkar: Hiçbir öğenin kendi öğesi içinde ağırlığı yoktur, ondan daha hafif olan üsteki öge içinde ağırlığı vardır. Buna örnek: Suyun herhangi bir bölümü, başka suyun içinde ağırlık ya da hafiflik oluşturmaz, ama su havaya doğru çekilirse, o zaman ağırlık edinir. Keza, havayı suyun altına çekecek olursan, o zaman bu havanın üstünde bulunan su ağırlık edinir; bu ağırlığı kendi başına koruyamaz, o yüzden yıkım kaçınılmaz olur ve böylece suyun içine, o suyun boşluğu niteliğindeki yere düşer. Öğeler arasında duran tinde de aynısı olacak, bulunduğu öğede sürekli boşluk oluşturacaktır; bu yüzden, o öğelerden çıkıncaya kadar göge doğru sürekli kaçış içinde olması zorunlu olacaktır." (Vinci, İstanbul, s. 151). Ayrıca, tinsel güçlerin özgürlükleri de söz konusu değildir; burada devreye Zorunluluk girer ki da Vinci'nin zorunluluk tanımı şöyledir: "Zorunluluk, doğanın efendisi ve kılavuzudur. Zorunluluk, doğanın özü ve yaratıcısıdır, dizgini ve ebedi kuralıdır." (Vinci, İstanbul, s. 66).

Leonardo da Vinci'nin notlarında karşılaşılan ifadelerden, günümüzde de moda olan yaşam boyu öğrenme yaklaşımını kendi yaşamında ömrü boyunca uygulamış olduğu anlaşılmaktadır. Sürekli amaçlı ve bilinçli olarak kişisel eğitimi için uğraşmış; gözlem ve incelemeler yapmış, yanından

bir an bile ayırmadığı not defterine durmadan not almış, ayrıca arkadaşlarının fikirlerine başvurmuştur. Kısacası, Leonardo, yaşamı boyunca bir öğrenci olarak kalmıştır.

Leonardo'nun ilginç fikirler geliştirmiş olduğunun bir örneğini, yazmış olduğu bir mektuptaki şu ifadelerinde buluyoruz: "Türklerin Isonzo Irmağı'nı geçmeden herhangi bir kara parçasından İtalya'ya gelemeyeceklerini gördüğüm için... başka hiçbir yere, söz konusu ırmağın kıyısına yapılacak kale kadar her yönden uygun bir kale yapılamaz..." (Nardini, 2009, s. 113). Bu mektup, Leonardo tarafından yapılan bir keşif sonrasında yazılmış olmalıdır ve hatta bölgede yaşayan insanlarla görüştüğü de biliniyor. "Su altında kalma yöntemimi yazmamamın nedeni... Bu notları, denizlerin derinlerinde, gemilerin dibini delip içindeki insanlarla birlikte batırarak olan insanların kötü doğası nedeniyle yayınlayıp yaymıyorum..." (Nardini, 2009, s. 114). Leonardo'ya ait bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere da Vinci'nin deniz altında kalabilmenin ve "gecikmeli patlamaya ayarlanmış" bombaların üzerinde çalışmış olduğu anlaşılır.

Leonardo, mekaniğin ilk ilkesini bularak fiziğe ilgisinin sonucunu somutlaştırmıştır: "Her eyleme, eşit ve karşıt bir tepki karşılık gelir. Nesne havaya ne kadar güç uyguluyorsa, hava da nesneye o kadar güç uygular." (Nardini, 2009, s. 135). Bulduğu bu kural için paraşüt tasarlayarak kuralın doğruluğunu ispat etmeğe çalışmıştır; bu kural, yıllar sonra Newton'un üçüncü hareket yasası olarak bilinecektir. Ayrıca Leonardo, hem amcasının ve hem de Roger Bacon'un tutkusu olan uçmak için çalışmalar yapmış, taslaklar çizmiş ve en önemlisi kuşları gözleyip notlar almıştır. Vinci'nin son çizimlerinin, 1900 yılında Wright kardeşlerin ilk girişimlerini gölgede bırakan bir uçuşa olanak veren bir kaldırma kuvveti açığa çıkardığı söylenir. 26 Haziran 2000 yılında Adrian Nicholas, Leonardo'nun çizimlerinden yola çıkarak yapılmış olan bir paraşütle uçmuş; düşüş anında paraşüt değişikliği yapmış olsa da uçuşu tamamlamıştır. Vinci'nin, sineğin arka ayaklarını dümen mahiyetinde kullandığını fark edince çok mutlu olduğundan da haberdarız.

Da Vinci'nin en çok konuşulan portresi Mona Lisa, Leonardo için de çok anlam ifade ediyor olmalı. Leonardo'nun portreyi yıllar boyunca yanında taşıdığı ve çizimleri yaparken de en küçük değişikliğin bile farkında olduğu bilinmektedir. Ayrıca, da Vinci'nin Mona Lisa tablosunu, Raffaello'ya takdim ettiği de bilinmekte. Hatta Leonardo'nun, Mona Lisa tablosunun son günlerinde yanında kalmasını istediği için tabloyu satın almak isteyen I. François'le konuştuğundan da haberdarız. Mona Lisa, tüm dünya medyasının en çok ilgilendiği sanat konularının başında gelmektedir. Medya üzerinde da Vinci'nin eserlerinin ve özellikle Mona Lisa

portresinin büyük etkisi olmuştur, fakat bu yoğun etkinin sadece medya üzerinde değil, birçok yazar, düşünür üzerinde de olduğu söylenebilir: Muther, Müntz, Jules Michelet, Oscar Wilde, Walter Pater ve başka pek çoğu... Muther'in, Mona Lisa portresi için yorumu şudur: "İzleyeni özellikle büyüleyen şey, bu gülüşteki şeytansı yandır. Yüzlerce şair ve yazar, bazen bize bu denli baştan çıkarıcı bir biçimde gülümser görünen ve bazen de soğuk ve ruhsuz bir biçimde boşluğa bakan bu kadın hakkında yazmış, fakat hiç kimse gülüşünün bilmecesini çözememiş, hiç kimse düşüncelerinin anlamını okuyamamıştır. Her şey, hatta manzara bile gizemli bir biçimde düşseldir." (Freud, 1999, s. 186). Ve bu ünlü tablo Vincenzo Perugia tarafından 21 Ağustos 1911 yılında kaçırılmıştır. İki yıldan daha uzun süre sonra tekrar bulunan tablo, bu süre zarfında bir ocağın altında saklanmıştı. Bu hırsızlığı için on iki ay hapis yatan Perugia, 1947 yılında ölmüştür. Mahkemede Perugia, aslında Mantegna'nın Mars ve Venüs eserini çalma niyetinde olduğunu, fakat bu tablonun boyutlarının küçük olması nedeniyle onu çaldığını belirtmiştir.

Leonardo, Floransa'da iken Milano'da yapıtları çoğaltılmış ve Leonardo, ünlü bir usta konumuna gelmişti. Ve bu dönemde Vinci, günümüzün yüksek gemilerini tasarlamaya başlamıştır.

"Dalga, oluştuğu yerden kaçır, su ise yerinden hareket etmez; tıpkı Mayıs'ta rüzgâr esintisinin buğdaylar arasında oluşturduğu dalgalar gibi -rüzgârın hızla esip geçtiği görülür, oysa buğdaylar yerlerinden hareket etmezler" (Nardini, 2009, s. 153) notundan anlaşılıyor ki da Vinci, entropinin farkına varmıştı. XII. Louis ile yaptığı görüşmelerin ardından da Vinci'ye XII. Louis, bağı için su tahsis etmiş ve bundan önce de Leonardo'yu kraliyet ressamı olarak tayin atayarak Leonardo'yu saray ressamı ve mühendisi olarak ilan etmiştir.

Leonardo, anatomi için bulduğu her fırsatı değerlendirerek, 1507 yılının sonu ile 1508 yılının başında Floransa'da yüz yaşını geçtiğini söyleyen bir ihtiyar üzerinde anatomi çalışma fırsatı bulmuştur. İhtiyarın damar tıkanıklığı yüzünden öldüğünü belirten Leonardo, aynı sıralarda iki yaşındaki bir çocukta anatomi çalışması yapmış ve bu incelemenin sonunda "...içinde her şeyin ihtiyarın tam tersi halde olduğunu gördüm" (Nicholl, İstanbul, s. 567) cümlesini notlarına eklemiştir. Ayrıca bu dönemde üreme üzerine gözlemleri de söz konusudur.

1508 yılında Leonardo, Floransa'da Charles d'Amboise'nin villası için tasarılar geliştirmiş; Milano'da Gian Giacomo Trivulzio için gerçekleştiremeyecek atlı bir anıt tasarlamıştır. Bu dönem de Vinci'nin hâlâ kuşları incelediği dikkat çekmektedir: "Yarasanın anatomisini yap ve buna bağlı kal ve makineyi buna dayandır." (Nicholl, İstanbul, s. 584). Vinci, bu dö-

nemde Delos problemiyle de uğraşmış, Ay üzerine ve arkadaşı Della Torre ile de anatomi üzerine yoğunlaşmıştır. “Ay, yoğun ve ağır, yoğun ve ağır, nasıl duruyor, Ay?” (Vinci, İstanbul, s. 74). Leonardo, Ay’da su bulunduğunu düşünüyordu. Bununla birlikte notları arasında şu cümleye de rastlanmaktadır: “Güneş, hareket etmez.” (Nicholl, İstanbul, s. 585).

Leonardo, son anatomi çalışmasını Santo Spirito’daki Roma hastanesinde gerçekleştirdi. Buradaki anatomi çalışmalarının arasında embriyoloji çalışmaları da söz konusuydu: “Bu iki bedeni aynı ruh yönetir ve arzu, korku ve üzüntülerini, (annenin) bütün diğer hayvani parçalarıyla olduğu gibi paylaşır.” (Nicholl, İstanbul, s. 651). Ve bu cümle, anne karındaki bebeğin kurtulacak bir ruhu olmadığını da imliyordu ve aynı zamanda bu yorum, 1515 yılında, ruhun maddeden oluştuğunu ve bedenle birlikte öldüğünü söyleyen Aristotelesçi yoruma yanıt oluyordu. Bu dönemde Leonardo’nun bir başka ilgisi ise güneş ısının yönlendirilmesidir: “İçbükey bir aynadan yansıtılan ışınlar güneşinkine eşit bir parlaklığa sahip olabilir... ve aynanın kendisinin soğuk olduğunu, sıcak ışınlar savuramayacağını söylerseniz, size yanıtım ışınların güneşten geldiği ve sebebine benzemesi gerektiği, ayrıca insanın içinden geçmesini istediği her ortamın içinden geçebildiğidir. İçbükey aynadan gelen ışın metal ızgaraların pencerelerinden geçerken daha da sıcak hale gelmez.” (Nicholl, İstanbul, s. 649).

1517 yılında da Vinci, sıtmaya yakalandı. 1517 yılında Romorantin’de Kral Francois ile birlikteyken Loire ve Saône arasında bağlayıcı bir kanal ve saray kompleksi için çalışmalar yapmaktaydı. 1518 yılında, Fransa veliahdının vaftiz törenine katıldı. “İyi geçirilmiş yaşam, uzundur” (Nardini, 2009, s. 178) ve “Mediciler beni var ettiler ve beni yok ettiler” (Nardini, 2009, s. 170) cümleleriyle hayatını özetleyen Leonardo, 2 Mayıs 1519 yılında hayata veda etti. Cloux şatosunda ölen Leonardo da Vinci, Mayıs ayında yapılan geçici bir definin ardından 12 Ağustos 1519 tarihinde Saint Florentin Kilisesi’nin avlusuna gömülmüştür; bu kilisenin Fransız Devrimi sırasında zarar görmesi sonucunda kendi malzemeleri de kullanılarak kilise, yeniden inşa edildi. Vinci’ye ait olduğu düşünülen kalıntıların da St Hubert Şapeli’nde olduğu bilinmektedir. Leonardo, ölmeden önce cenaze töreninin ayrıntılarını ve vasiyetini içlerinde krallık noterinin de bulunduğu beş tanığa anlatmıştı.

İlk karanlık kutu fotoğraf makinesi, ilk balon projesi, renk üzerine yazılmış yirmi ciltlik eser ve anatomi üzerine yazılmış yüz yirmi ciltlik eser, arkasında bıraktığı birkaç önemli çalışmasıdır. Leonardo da Vinci, öğrenmesi mümkün olan her alana ilgi duymuş, hamilerinin sıkıştırmalarına ve para sorununa rağmen araştırmalarını ve incelemelerini sürdürmüş ve

asla öğrenmekten ve araştırmalarından uzak durmamıştır. Leonardo, hiçbir zaman dogmatik davranmamış, araştırmıştır. Hatta araştırmalarının sonucunun kesin olduğuna inandığında, sonuçlarının yanına “sperimentata” yazmıştır, bu sözcük, onun kanun niteliğindeki İncil’e ve otoritelere bağlı kalmadan ilerlediğinin bir kanıtıdır. Diğer taraftan şu notu da, dogmatik olmadığının başka bir göstergesidir: “...Nuh döneminde olan tufan, bütün yeryüzünü kaplamış mıydı, kaplamamış mıydı? Burada aktaramayacağımız nedenlerden ötürü bütün yeryüzünü kaplamamış gibi görünüyor...” (Vinci, İstanbul, s. 168). Leonardo, bu sonuca yapmış olduğu arkeolojik araştırmalar ve fosil çalışmalarıyla ulaşmış olmalıdır. Ayrıca Leonardo, “hiçbir araştırma matematik ispattan geçmedikten sonra ilim adını almaya layık olamaz...” (Yetkin, 1966, s. 4) demiştir. Ve Suut Kemal Yetkin’in de dile getirmiş olduğu gibi Bacon’dan çok daha önceleri bilimsel yöntemin kurallarını formülleştirmiştir. Onunla ilgili en güzel anekdot ise, öğrencileri için hep bir baba gibi olması ve her zaman doğaya saygılı davranmasıdır. Canlıları hep korumuş ve bir gün tüm dünyadaki insanların (ki insanlar, onun için hayvanlar âleminin efendisi olmayıp yırtıcı canavarların en azgınıdır), kendisi gibi hayvan eti yemeyeceğine inanmıştır. Fakat 1504 tarihine ait bir alışveriş listesinde “et” alınmış olduğu dikkati çekmektedir ki bu durum, Leonardo’nun çevresindekilere bir dayatmada bulunmadığını gösterir.

Bununla birlikte Leonardo da Vinci, bu dünyayı şöyle tanımlıyordu: “Dünyanın bitkisel bir ruhu vardır, öyle ki eti topraktır, kemikleriye dağları oluşturan bağlaşıklık kaya yapılarıdır; tendonları süngertaşlarıdır, kanı damarlarında dolaşan su; okyanustur. Kalbini dolduran kan gölü, nefes alıp verdikçe yükselip alçalır, tıpkı denizde gelgit yapan su gibi; toprağın derinliklerine nüfuz eden ateş dünya ruhunun merkezidir, bitkisel ruhu ise yeryüzündeki kükürt madenlerinden ve volkanlardan fıskıran ateşlerde yaşar.” (Kemp, 2007, s. 101). Bundan dolayı yeryüzüne olabildiğince zarar vermeden çalışmalarını sürdürmüştür.

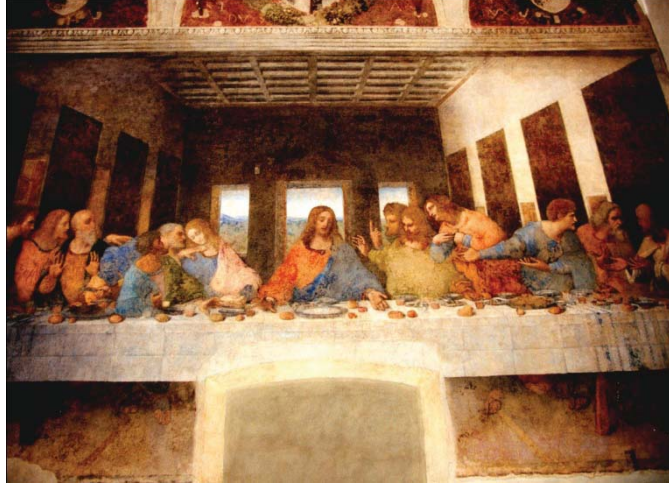
Leonardo, ressamlar için ve diğer sanat dallarından ayrı tuttuğu resim için şunları aktarır: “Resim, doğanın yarattığı herhangi bir şeyin yüzeylerini, renklerini ve şekillerini kapsar; felsefe de aynı cisimlerin içine nüfuz eder, o cisimlerin kendilerine özgü özelliklerini gözden geçirir ama ressamın yansıttığı hakikatle yetinmez. Ressamın hakikati, bu cisimlerin ana hakikatini kavrar; çünkü göz daha az aldanır.” (Vinci, İstanbul, s. 22). Ayrıca onun için “...resim felsefedir... çünkü eylemlerinin kıvraklığı içinde cisimlerin devinimini işler; felsefeye gelince, o da devinimi ele alır”, “...Zorunluluk, ressamın zihnini doğanın zihnine dönüşmeye ve doğa ile sanat arasındaki yorumcu haline gelmeye zorlar...” (Vinci, İstanbul, s. 23). Hatta matematik temeli nedeniyle müziğin, resme en büyük rakip haline geldi-

ğini de aktarır ama “resim, müzikten daha önemlidir ve ondan önce gelir, çünkü talihsiz müzik gibi asla yaratılır yaratılmaz yok olmaz.” (Vezzosi, 2002, s. 54). Vinci, çalışmaları için birçok karışım üzerinde yoğunlaşmış ve denemeler yapmış olmasına rağmen, yağlıboyalı için ketentohumu ve ceviz kullanması baki kalmıştır. Ve titizlikle tüm bu karışımları nasıl kullanması gerektiğini de incelemiştir: “Cevizler deri gibi kalın bir kabukla sarılmıştır ve yağlarını çıkarırken üzerlerinden ayırırsanız, bu deri yağı hafifçe boyar, onunla çalışırsanız derisi ayrılır ve resmin üzerine yapışır, bu da onun değişmesine yol açan şeydir.” (Nicholl, İstanbul, s. 52). Ayrıca renklerle ilgili gözlemler yapmış ve yorumlarda bulunmuştur: “Yeşili al ve onu katranla karıştır, bu, gölgeleri daha karanlık hale sokar. Daha açık gölgeler için yeşili sarı aşı boyasıyla karıştır, daha da açık yeşil için sarıyla, ışıklı ve ayrıntılı kısımlar için de saf sarıyla karıştır...” (Nicholl, İstanbul, s. 113). Ayrıca ışık ve gölgelendirme üzerinde de çalışmıştır: “...Akşamleyin ya da hava kötü olduğu zaman sokaklara bakın, erkek ve kadınların yüzlerinde büyük bir zarafet ve tatlılık gözlenmektedir. Bu yüzden, ey ressam, duvarların karaya boyandığı, üstünden bir çatının uzandığı bir avludan yararlan...ve hava güneşli olduğu zaman da burası bir tenteyle örtülmüş olmalı. Ayrıca resim üzerinde akşamüstü ya da hava bulutlu ya da sisliyen çalışın, bu mükemmel bir atmosfer sağlayacaktır.” (Nicholl, İstanbul, s. 356).

1481- 82 yıllarına ait Magi'nin Tapınması adlı çalışmasında Leonardo'nun at tutkusu görülür. Ayrıca Çobanların Tapınması çalışmasında da atlar göze çarpar; bunun yanı sıra öküz, eşek, köpek, kuş, kedi, ayı (ki ayı çizimlerinin Leonardo'nun yapmış olduğu Alp yolculukları esnasında, 1490 yılına tarihlenen ayı avlama deneyimi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir) gibi çeşitli hayvanları da eskizlerinde görmek mümkündür. Ayrıca Leonardo'nun çalışmaları incelenecek olursa doğa tasvirleri de dikkati çekecektir ki yapmış olduğu ayrıntılı doğa incelemeleri buna büyük ölçüde katkı sağlamıştır: “Kentteki evinizden çıkmalı, ailenizi ve dostlarınızı terk etmeli ve kırdaki dağ ve vadilere gitmelisiniz.” Aslına uygun çizimler için her şeyi doğal ortamında inceleyen Leonardo, kendini “...güneşin şiddetli sıcağına...” bırakır, ikinci el çalışmalar daha kolay olmasına rağmen da Vinci, bunu da kabul etmez; bu nedenle bu türden sanatçılar için notlarına şunları da ekler: “Parlak yerlerdeki yansımaları yakalayamaz; gölgeli vadileri göremez.” (Nicholl, İstanbul, s. 62). Bu alıntılardan açığa çıkan, Leonardo'nun sanatı için doğal ortam gözlemlemelerinde ve araştırmalarında bulunmuş olmasıdır. Döneminin onun üzerinde etkisi olmakla birlikte o çağını aşmıştır.

Renk konusundaki anlatımları ile 19. Yüzyılda Empresyonist sanatçılara referans olan Leonardo da Vinci, ayrıca 1481 yılındaki “Kralların

Secdesi" adlı çalışması ile merkezi kompozisyon düşüncesini resme ilk kez uygulamıştır. Onun bir başka özelliği ise fizyolojik yapılar ile ruhsal yapılar arasında dinamik bir gerilim kurmuş olmasıdır.

Son Akşam Yemeği

Kaynaklar

Freud, S. (1999). *Sanat ve Edebiyat: Jensen'in "Gradiwa"sı, Leonardo da Vinci ve Diğer Çalışmalar*. İstanbul: Payel Yayınevi.

Kemp. (2007). *Kemp, Martin, Leonardo*. Ankara: Dost Yayınları.

Nardini. (2009). *Bruno, Leonardo da Vinci*. İstanbul: Can Yayınları.

Nicholl, C. (İstanbul). *Leonardo da Vinci: Aklın Uçuşları*. 2008: Everest Yayınları.

Vezzosi, A. (2002). *Leonardo da Vinci: Evren Bilimi ve Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Vinci, L. D. (İstanbul). *Leonardo da Vinci: Yazılar, Masallar Kehanetler, Nükteler ve Diğerleri*. 2010: Yapı Kredi Yayınları.

Yetkin, S. K. (1966). *Leonardo da Vinci'nin Sanatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.